

سقط جنین از دیدگاه فقه مقارن

احمد نعمتی (Ph.D.)

استادیار، گروه فقه، دانشکده الهیات، دانشگاه مذاهب اسلامی، تهران، ایران.

چکیده

مسأله سقط جنین و احکام مربوط به آن در فقه اسلامی از مسائل مهم حوزه دینی به شمار می‌آید و با روند تکاملی و رو به رشد علوم جدید وارد حوزه علمی و مجامع پزشکی دنیا نیز گردیده است. فقه اسلامی در برابر خواسته‌های روز و نیاز بشری نمی‌تواند ساکت باشد و نمی‌تواند در برابر پیشرفت‌های علمی واپس‌گراید و خود را با آن همراه و هماهنگ نکند؛ زیرا دریافت‌های علمی جدید و مشکلات نوپیدا طبعاً در درک بعضی مبانی اصولی و فقهی و تشخیص موضوعات و مفاهیم و برداشت از متون دینی تأثیر خواهد گذاشت؛ بنابراین محققین حوزه‌های علمیه دینی که صیانت فقه اسلامی را بر عهده دارند لازم است بیش از پیش با مکاتب و آرای مختلف آشنا شده و موضوعات مهم فقهی را بر اساس دستاوردهای علمی جدید مورد بررسی و تجدید نظر قرار دهند. مباحثی که در این مقاله به آن پرداخته شده است عبارتند از: ۱- تعریف جنین ۲- مراحل خلقت و شکل‌گیری جنین از قبیل نطفه (لقاح تخمک و اسپرم) ۳- مدت هر یک از مراحل جنینی ۴- بیان اختلاف نظر فقهای اسلامی نسبت به اطلاق لفظ جنینی که شکل‌گیری آدمی در آن نمایان نشده است و آن را فاقد حکم جنین می‌دانند ۵- سقط جنین در چه مرحله‌ای از مراحل حمل، جایز است؟ در پاسخ به موارد فوق باید گفت: اصل در سقط جنین بنا بر نظر امام محمد غزالی بر ممنوعیت است؛ ولی مذاهب و اندیشمندان معاصر در این موضوع اختلاف دارند: الف: از نظر مذهب حنفیه: در متون کتب فقهای حنفیه از جمله (الدرالمختار) بیان شده که سقط جنین قبل از دمیدن روح انسان در آن یعنی قبل از گذشت چهار ماه بر آن امکان‌پذیر است؛ اگرچه فقیهان این مذهب اسقاط حمل را قبل از نفخ روح حرام ندانسته‌اند. ب: از نظر مذهب مالکیه: خارج ساختن نطفه ترکیب یافته با تخمک زن بعد از لقاح را هر چند قبل از گذشت چهار روز باشد جایز نمی‌دانند و حالت عذر را هم استثنا ننموده‌اند. یعنی حکم سقط جنین در مذهب مالکی در هر مرحله‌ای از مراحل جنین، حرام می‌دانند. ج: از نظر شافعیه: فقهای شافعیه در این قضیه دارای دو نظریه می‌باشند: ۱- نظریه قائل بر تحریم سقط جنین پس از استقرار نطفه در رحم اگرچه قبل از اتمام چهار روز باشد. ۲- عده‌ای دیگر از جمله ابواسحاق مروزی و شبر املسی با استناد به نظریه ابوحنیفه، سقط جنین را در مرحله نطفه و علقه مورد تسامح قرار داده‌اند و با عذر شرعی سقط آن را جایز دانسته‌اند اگر چه امام محمد غزالی سقط نطفه بعد از لقاح را در هر مرحله‌ای باشد حرام می‌داند. د: از نظر مذهب حنابله: فقهای این مذهب سقط جنین را با گذشت بیشتر از چهار روز بر آن را جایز نمی‌دانند. هـ: از نظر فقهای طاهری: اسقاط جنین را در هر شرایطی جایز نمی‌دانند و هیچ عذری را در سقط جنین موجه نمی‌شمارند. و: نظریه ترجیحی در میان مذاهب که استاد فقه مقارن دکتر عبدالکریم زیدان در کتاب المفصل بیان داشته این است: اگر سقط جنین به خاطر معالجه و یک مشکل شرعی باشد و مرحله جنین قبل از نفخ روح یعنی قبل از گذشت چهار ماه از آغاز حمل باشد سقط آن از نظر شریعت جایز است. تا آنجا که، بعضی اسقاط جنین در قبل از چهار ماه چه با عذر و چه بدون عذر را جایز می‌دانند. شیخ محمد شلتوت رئیس سابق دانشگاه الازهر می‌گوید: اگر به تأکید ثابت شود که بقای نوزاد پس از تحقق حیات آن دچار مشکلی از جمله مرگ می‌شود قواعد کلی شریعت، ما را به کمترین دو ضرر (اخف الضررین و اهون المفسد تین) دستور می‌دهد. امروزه عده‌ای از علمای اسلامی به دلیل فساد زمانه و مشکلات اجتماعی، اسقاط جنین را جایز شمرده‌اند. نظر راجح دکتر یوسف قرضاوی استاد فقه مقارن در عصر کنونی بر این است که جنین پس از چهار ماه و نفخ روح در آن به عنوان یک انسان کامل محسوب می‌شود و هرگونه جنایت بر آن به مثابه جنایت بر انسان کامل است؛ تا آنجا که قوانین شریعت به زن حامله اجازه می‌دهد که ماه رمضان را به خاطر صیانت از حیات جنین افطار نماید و همچنین به خاطر حفظ جنین تاخیر قصاص از زن حامله محکوم به قصاص و یا محکوم به رجم را واجب می‌داند. موضوع (نفخ روح) ماسوای حیات حیوانی محض است و حیات حیوانی مسبوق بر حیات انسانی (نفخ روح) می‌باشد. بعضی از فقهای معاصر و متخصصین فقه مقارن در صورت نیاز و ضرورت سقط جنین را جایز دانسته‌اند و از نظر آنان جنین در چنین مرحله‌ای یک مایع محض و یا علقه‌ای از خون و یا مضعه‌ای از گوشت پاره است. دکتر قرضاوی تصریح می‌دارد که اگر از طریق علمی موثق ثابت گردد که جنین در شکم مادر ناقص الخلقه و یا به شدت ناقص‌العضو باشد که زنده ماندن آن بعد از ولادت یا در آینده برای خود و خانواده‌اش موجب عذاب و مشکلاتی باشد در اینجا به مفاد قاعده (الضرر یدفع بقدر الامکان) ضرر را به قدر امکان باید دفع کرد، سقط آن را جایز دانسته‌اند.

کلید واژگان: سقط جنین، فقه مقارن، دمیدن شدن روح.

مسئول مکاتبه: دکتر احمد نعمتی، دانشگاه مذاهب اسلامی، پلاک ۵، خیابان شهید مهرداد روانمهر، خیابان فلسطین جنوبی، خیابان انقلاب، تهران، ایران.